

Edgar Rodrigues (12/3/1921-14/5/2009): ιστορικός του αναρχισμού στη Πορτογαλία/Βραζιλία

“(Το 1900) όλοι οι αναρχικοί ήσαν μετανάστες, μερικοί από αυτούς διωγμένοι από τις χώρες τους χαρακτηριζόμενοι ως “ξένοι προπαγανδιστές” και αρκετοί από αυτούς έχοντας ήδη φυλακιστεί και απελαθεί. Το ελευθεριακό κίνημα άρχισε από αυτούς. Στη δεκαετία του 1980, όλοι οι αναρχικοί είναι Βραζιλιάνοι, κανένας από αυτούς αγράμματος, αρκετοί διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί και χωρίς κανέναν κίνδυνο να απελαθούν (...) είναι λοιπόν στο χέρι τους – οπου είναι δυνατόν – να βασιστούν στις εμπειρίες του παρελθόντος και να κάνουν κάτι φρέσκο για τον 21ο αιώνα”.

Η KSL - Kate Sharples Library βρίσκεται στη δυσάρεστη θέση να ανακοινώσει το θάνατο του Edgar Rodrigues, ιστορικού του αναρχικού κινήματος της Πορτογαλίας και της Βραζιλίας.

Ο Edgar γεννήθηκε το 1921 στη Lavra, λίγο έξω από το Oporto της βόρειας Πορτογαλίας. Ο πατέρας του Manuel Correia, ήταν αναρχοσυνδικαλιστής και εργαζόταν στα γραφεία των λιμένων, ενώ ήταν ένας από τους πολλούς εκείνους αγωνιστές που αντιστάθηκαν στη φασιστικοποίηση των συνδικάτων μετά την επικράτηση του Estado Novo (Νέο Κράτος) το 1926. Ο Edgar μεγάλωσε σε ένα σπίτι όπου κυριαρχούσαν οι συζητήσεις και η προπαγάνδα ενάντια στη δικτατορία Salazar. Ήταν ακόμα μικρό αγόρι όταν έμαθε να τυπώνει αντιφασιστικά φυλλάδια, μηνύματα κ.λπ. με το χέρι.

Έγινε μάρτυρας της σύλληψης του πατέρα του από την μυστική αστυνομία PVDE (που αργότερα μετονομάστηκε σε PIDE) και της φυλάκισής του στις φυλακές της Rua do Heroísmo του Oporto και βοήθησε να διοχτεύονται κρυφά κάποια πράγματα σε αυτόν.

Την περίοδο αυτή ο Edgar συνέλεξε το υλικό που θα αποτελούσε τη βάση για το έργο του “Na Inquisição do Salazar” (“Στην ανακριτική του Σαλαζάρ”) που κυκλοφόρησε στη Βραζιλία το 1927. Μέρος του βιβλίου αυτού αποτελούσαν οι επιστολές από τη φυλακή του Luis Portela, ενός άλλου αναρχοσυνδικαλιστή, εχθρού του καθεστώτος Σαλαζάρ.

Ο πατέρας του αποφυλακίστηκε αργότερα “με εγγύηση” και απολύθηκε από την εργασία του. Τότε ο Edgar έγινε μέλος της Political Prisoners' Aid Committee (Επιτροπή Βοήθειας των Πολιτικών Κρατουμένων) και βοήθησε στη διανομή αντιφασιστικών εφημερίδων.

Κατά τη διάρκεια του Β' παγκοσμίου Πολέμου, έπρεπε να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία. Μέσα σε ελάχιστους μήνες, αυτός και άλλοι αντιφασίστες στρατιώτες (“υπεράνω υποψίας”) διένειμαν αντιδικτατορικές μπροσούρες με τη βοήθεια του Casimiro Ferreira, από την Braga, ο οποίος ήταν βετεράνος της Ισπανικής Επανάστασης. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, ο Edgar έπρεπε να συνοδεύει αρκετές φορές τον σύμβουλο στρατιωτικής άμυνας (στρατοδίκη) στρατηγό Valdes, σε δίκες αντιφασιστών. Εκεί έγινε πολλές φορές μάρτυρας των δικών-παρωδιών και των σκευωριών που εξελίσσονταν ενάντια στους αγωνιζόμενους στρατιώτες.

Τελείωσε τη στρατιωτική του θητεία με το τέλος σχεδόν του πολέμου και έγινε μέλος ενός ερασιτεχνικού θεατρικού θιάσου ως προκάλυμμα των ανατρεπτικών του δραστηριοτήτων, ενώ ίδρυσε και μια βιβλιοθήκη και άρχισε να μαθαίνει τη γλώσσα Εσπεράντο. Επίσης, “βομβάρδιζε” ξένες εφημερίδες και άλλες εκδόσεις με επιστολές όπου διαμαρτυρόταν για το καθεστώς τρομοκρατίας στην Πορτογαλία.

Ήταν, ακόμα, ένας από εκείνους που βοήθησε στη φυγάδευση από τη χώρα του Luis Portela, μετά την απόδραση του δεύτερου από τις φυλακές Peniche. Στην υπόθεση αυτή ο Edgar βοήθησε τους Antonio Cruz, Joaquim de Freitas και Rossadas (που ήταν δημοκράτης) να φτιάξουν ψεύτικο διαβατήριο και χαρτιά για τον Portela. Αλλά όταν αυτός κατέρρευσε εξαντλημένος, τότε ο Edgar κατέφυγε στη Βραζιλία, φτάνοντας εκεί τον Αύγουστο του 1951.

Έναν από τους πρώτους που συνάντησε στο Ρίο ντε Τζανέιρο ήταν ο Ισπανός αναρχικός Manuel Perez Fernández (1887-1964), ο οποίος μερικές φορές αναφέρεται ως ο “αναρχικός πρόξενος” (επειδή είχε καταδικαστεί σε θάνατο από το καθεστώς Φράνκο και διασώθηκε μετά από πιέσεις της βραζιλιανικής κυβέρνησης). Μέσω αυτού ο Edgar έγινε δεκτός στο ευρύτερο βραζιλιάνικο αναρχικό κίνημα.

Συναντήθηκε, επίσης, με τον καθηγητή José Oiticica (1882-1957), διευθυντή της εφημερίδας “Acção Directa” (“Άμεση Δράση”), τις σελίδας της οποίας χρησιμοποίησε για να καταγγέλει το καθεστώς Σαλαζάρ, δημοσιεύοντας επί 5 χρόνια σειρές άρθρων με τον τίτλο “Ο Παράδεισος του Σαλαζάρ”.

Ακόμα, έγραφε και σε άλλες εφημερίδες και περιοδικά, αναρχικά ή μη, της Βραζιλίας και άλλων χωρών. Το έργο του “Na Inquisição do Salazar” βοήθησε αρκετά στη διαμόρφωση ενός κινήματος κατά του καθεστώτος Σαλαζάρ. Το 1957 πράκτορες της PIDE στάλθηκαν στη Βραζιλία στο πλαίσιο προετοιμασιών για μια επίσκεψη του Πορτογάλου προέδρου PIDE και έψαχναν για τον Edgar.

Τον ίδιο χρόνο (1957) και μετά τον θάνατο του José Oiticica, ο Edgar βοήθησε στην ίδρυση του Professor José Oiticica Study Centre (CEPJO) και ήταν ο διευθυντής του μέχρι το 1969 όταν κλείστηκε από την τότε δικτατορία της Βραζιλίας.

Το 1959 κυκλοφόρησε ένα άλλο έργο του με τίτλο “A Fome em Portugal” (“Πείνα στην Πορτογαλία”).

Στην εφημερίδα “El Sol” (“Ο Ήλιος”) της Κόστα Ρίκα, που διευθυνόταν από τον Κουβανό αναρχικό εξόριστο Nelson Mourello, κατήγγειλε τους βασανιστές του Σαλαζάρ και τους γιατρούς που τους βοηθούσαν.

Μέχρι σχεδόν το τέλος της δεκαετίας του 1950 το κύριο βάρος των δραστηριοτήτων του ήταν η ανάπτυξη αντίστασης στο εσωτερικό της Πορτογαλίας, αλλά από τότε και στις δεκαετίες του 1960 και 1970 μοίρασε τη δράση του ανάμεσα στα πορτογαλικά και τις υποθέσεις της υιοθετημένης πλέον πατρίδας του Βραζιλίας ενώ μετά την επανάσταση του 1974 στην Πορτογαλία επικέντρωσε στη δράση του κυρίως στη Βραζιλία (όπου υπήρξε ένα τεράστιο αλλά αρκετά άγνωστο κίνημα). Επισκεύεφτηκε, βέβαια, μετά την πτώση του σαλαζαρισμού την ιδιαίτερη πατρίδα του, αλλά πλέον είχε αφιερωθεί περισσότερο στο κίνημα της Βραζιλίας ως ερευνητής, μαχητής, εκδότης και δημόσιος ομιλητής.

Τα βιβλία του για την ιστορία του κινήματος της Βραζιλίας έγιναν αντικείμενο πανεπιστημιακών σπουδών, αλλά και η πρώτη πηγή αναρχικών αγωνιστών από όλο τον κόσμο. Έκανε τόσα πολλά για τη διάσωση και αποκάλυψη της ιστορίας του κινήματος αυτής της χώρας που κατάφερε ακόμα να εντοπίσει τον 93χρονο αγωνιστή Manuel Francisco dos Passos, ο οποίος, ξυπόλητος και σε μεγάλη ένδεια, τού παρέδωσε ένα αριθμό κιτρινωμένων από το χρόνο αναρχικών εφημερίδων.

Υπήρξαν όμως και αυτοί οι οποίοι αρνήθηκαν κάθε συνεργασία με τον Edgar, γιατί ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τα αρχεία τους για ίδιο όφελος.

Ο Edgar ποτέ δεν πίστεψε ότι “όλη η ιστορία είναι οι βιογραφίες” και όταν τη δεκαετία του 1990 κυκλοφόρησε την πεντάτομη ιστορία του αναρχικού κινήματος της Βραζιλίας με τίτλο “Os Companheiros” (“Οι Σύντροφοι”), όλοι όσοι συμπεριλαμβάνονταν στο ευρετήριο παρατίθονταν με τα μικρά τους ονόματα και όχι με τα επώνυμα.

Έγραψε και κυκλοφόρησε μεγάλο αριθμό βιβλίων και φυλλαδίων τόσα πολλά ώστε είναι δύσκολο να απαριθμιστούν εδώ, αλλά και χιλιάδες άρθρα σε διάφορα έντυπα, καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων, όπως πορτογαλική και βραζιλιάνικη κοινωνική ιστορία, παγκοσμιοποίηση, πείνα, βία και εξουσία, γυναίκες και αναρχισμός και αναρχισμός σε όλο

τον κόσμο. Το όλο έργο του έχει επαινεθεί με τα καλύτερα λόγια από ιστορικούς όπως οι Renée Lamberet, Paul Avrich και John Foster Dulles.

Ο ίδιος χαρακτήρισε έτσι ακριβώς τις αλλαγές στη σύνθεση του αναρχικού κινήματος της Βραζιλίας από το 1900 ως το 2000: “(Το 1900) όλοι οι αναρχικοί ήσαν μετανάστες, μερικοί από αυτούς διωγμένοι από τις χώρες τους χαρακτηρισμένοι ως “ξένοι προπαγανδιστές” και αρκετοί από αυτούς έχοντας ήδη φυλακιστεί και απελαθεί. Το ελευθεριακό κίνημα άρχισε από αυτούς. Στη δεκαετία του 1980, όλοι οι αναρχικοί είναι Βραζιλιάνοι, κανένας από αυτούς αγράμματος, αρκετοί διανοούμενοι και ακαδημαϊκοί και χωρίς κανέναν κίνδυνο να απελαθούν (...) είναι λοιπόν στο χέρι τους – οπου είναι δυνατόν – να βασιστούν στις εμπειρίες του παρελθόντος και να κάνουν κάτι φρέσκο για τον 21ο αιώνα”.

* Το παρόν στηρίχτηκε κατά 98% σε νεκρολογία του Paul Sharkey (στο <http://www.katesharpleylibrary.net/fj6qqr>) που δημοσιεύτηκε και στο <http://www.anarkismo.net> Ελληνική μετάφραση “Ούτε Θεός-Ούτε Αφέντης”, 1 Ιούνη 2009.